

Стаднік Ірина Василівна,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії, історії держави і права та філософії права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна

Стаднік Єлізавета Андріївна,
здобувачка вищої освіти
медичного факультету № 4
Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ОКРЕМІ МЕДИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Статтю присвячено дослідженню окремих медико-правових аспектів права людини на здоров'я в умовах пандемії. Метою статті є узагальнення основних проблем у сфері забезпечення права людини на здоров'я в умовах пандемії, обґрунтування напрямів та засобів їхнього вирішення на основі використання комплексного медико-правового підходу. Уточнено поняття пандемії як екстремальної ситуації, що проявляється у значному та швидкому територіальному поширенні в світі (країни, континенти) спалаху небезпечного інфекційного захворювання, викликаного новим інфекційним агентом (або новим штамом вже відомого раніше). Проведено аналіз основних підходів до визначення поняття та змісту здоров'я, на підставі якого визначено його характеристики як медико-соціальної та правової категорії. Конкретизовано співвідношення права людини на здоров'я з іншими правами людини в умовах пандемії та визнано хибність їх протиставлення один одному. Доведено, що зв'язок між ними має надскладний характер, що характеризується їхнього взаємовпливом та взаємобумовленістю. Зроблено висновок, що здоров'я є надважливою умовою здатності людини реалізовувати інші права і свободи, а права людини є основою для запобігання загрозам здоров'ю населення, контролю над ними, а також захисту права людини на здоров'я. Уточнено основні засоби забезпечення права на здоров'я в умовах пандемії. Звернено увагу, що медичні заходи спрямовані, насамперед, на 1) запобігання швидкому розповсюдженню інфекції; 2) подолання хвороби. Юридичний аспект забезпечення права на здоров'я в умовах пандемії у використанні додаткових (у порівнянні зі звичайною ситуацією), навіть надзвичайних засобів для її подолання та збереження життя і здоров'я населення. Окремо наголошується на необхідності розробки комплексної загальнодержавної програми формування належної культури здоров'я, в тому числі і в умовах надзвичайних ситуацій (зокрема, пандемії). Першочерговим завданням в межах цієї програми повинно бути проведення виховних заходів, за допомогою просвітницької діяльності, пропаганди (агітації), з тим, щоб сформувати високий рівень культури та свідомості як окремих осіб, так і суспільства загалом, а також відповідальне ставлення людини до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Ключові слова: здоров'я, право людини на здоров'я, пандемія, COVID-19, вакцинація.

Постановка проблеми. 11 березня 2020 р. кардинально змінило життя людства, оскільки внаслідок лякаючих показників розповсюдження та важкості захворювання, а також тривожних масштабів бездіяльності Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визнала спалах COVID-19 пандемією [1], що вплинула на всі сфери життєдіяльності людства, спровокувавши глобальну світову кризу в медицині, економіці, політиці тощо. Пандемія не лише призвела до корінних змін у повсякденному житті кожної людини, появи нових правил співіснування (необхідність дотримання соціальної дистанції, носіння масок, антисептичної обробки тощо), а і стала перевіркою: 1) держави та її системи охорони здоров'я на здатність швидко реагувати на виклики сьогодення і забезпечувати ефективний захист прав людини; 2) громадянського суспільства на здатність саморганізовуватися перед загальною загрозою; 3) кожної людини на її готовність прийняти відповідальність не лише щодо власного здоров'я, а і здоров'я інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти забезпечення права людини на здоров'я в умовах пандемії стали предметом жвавої дискусії, що розгорнулася серед науковців – представників різних країн та різних галузей науки. Наприклад, питання імунопрофілактики в контексті прав людини аналізує В. Пашков [2], право на медичну допомогу та його реалізацію в умовах пандемії COVID-19 Т. Блащук [3], медико-правові питання щодо пандемії COVID-19 J. Arimany-Manso, C. Martin-Fumadó [4], перспективи впливу охорони здоров'я на права людини у випадку тріажу пацієнтів в умовах пандемії COVID-19 в Латвії – К. Palkova, J. Jansons, J. Grasis [5]. Разом з тим проблематика права людини на здоров'я не вичерпується цими та багатьма іншими дослідженнями, оскільки залишається низка дискусійних питань, які потребують додаткового теоретичного осмислення та більш високого рівня визначеності.

Постановка мети узагальнення основних проблем у сфері забезпечення права людини на здоров'я в умовах пандемії, обґрунтування напрямів та засобів їхнього вирішення на основі використання комплексного медико-правового підходу. Досягненню поставленої мети сприяє вирішення основних завдань дослідження, а саме: аналіз підходів до визначення поняття та змісту здоров'я, конкретизація співвідношення права людини на здоров'я з іншими правами людини в умовах пандемії, уточнення та характеристика основних засобів забезпечення права на здоров'я в умовах пандемії.

Виклад основного матеріалу. Загалом під пандемією розуміється найвищий ступінь розвитку епідемії, що поширилась на більшість населення однієї чи кількох країн [6, с. 43]. Таке визначення не охоплює всіх сутнісних характеристик цього явища, внаслідок чого потребує уточнення. Так, на думку деяких науковців, стан пандемії характеризується: 1) широким географічним поширенням; 2) ру-

хом хвороби; 3) високою швидкістю атаки та вибуховим характером розповсюдження; 4) мінімальним популяційним імунітетом; 5) новизною захворювання; 6) інфекційністю; 7) контагіозністю [7]. З іншого боку пандемія визначається як екстремальна ситуація, основними рисами якої є неочікуваність, небезпечність, надзвичайність, стрес, дезадаптація [8, с. 91]. Узагальнення цих та інших підходів зумовлює визнання пандемії екстремальною ситуацією, що представляє собою значне та швидке територіальне поширення в світі (країни, континенти) спалаху небезпечного інфекційного захворювання, викликаного новим інфекційним агентом (або новим штамом відомого раніше). Поєднання цих ключових характеристик зумовлює руйнівні ефекти пандемії, що виражаються в загрозах (потенціальних або реальних) здоров'ю людини, системі соціальних відносин та цінностей, тим самим відокремлюючи її від суміжних понять (ендемії, спалаху, епідемії).

Конституція України визнає життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3) та закріплює право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ч. 1 ст. 49) [9]. Крім того, право на здоров'я гарантується низкою міжнародно-правових документів. Наприклад, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права закріплює право людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я та відповідний обов'язок держави між іншим вживати заходи щодо запобігання та лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших захворювань та боротьби з ними, а також створювати умови, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби (ст. 12) [10]. Європейська соціальна хартія закріплює обов'язок держави щодо вжиття заходів, спрямованих, зокрема, на усунення причин слабкого здоров'я, підтримку діяльності, яка б сприяла поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я [11].

Водночас серед науковців відсутня єдність щодо змісту категорії «здоров'я». Зокрема, С. Цимбалюк на основі аналізу сучасних позицій виділяє три основні підходи до його визначення: 1) вузькоспрямований (ґрунтується на оцінці фізичного стану та функціональних можливостей організму або здоров'я, розглядається лише в межах одного з його проявів чи видів); 2) комплексний (визначення здоров'я поєднує всі його види та особисті відчуття людини, її оцінку свого стану відповідно до умов середовища існування та вимог суспільства); 3) стратегічно орієнтований (здоров'я як можливість самореалізації та виконання суспільно корисної діяльності, досягнення та підтримка відповідного рівня здоров'я, що зорієнтована на досягнення визначених цілей) [12, с. 90]. Детальний аналіз змісту цих підходів дозволяє зробити висновок, що основу кожного з них складає характеристика здоров'я як медико-соціальної категорії.

Внаслідок цього вони не протирічають один одному і розрізняються лише за обсягом: стратегічно орієнтований змістовно охоплює комплексний, частиною якого є вузькоспрямований. Це дає підстави для визнання узагальнюючого характеру позиції ВООЗ, згідно якої здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб та фізичних вад і володіння найвищим досяжним рівнем здоров'я є одним з основних прав будь-якої людини [13]. Аналогічне визначення міститься і в Основах законодавства України про охорону здоров'я [14]. Таке розуміння сутності здоров'я зумовлює його від багатьох чинників, до числа яких відносяться детермінанти (біомедичні, генетичні, психологічні, поведінкові, культурні та соціально-економічні фактори і фактори навколишнього середовища), втручання, спрямовані на його покращення та / або збереження (профілактика та зміцнення здоров'я, лікування та догляд, реабілітація) і необхідні для них ресурси (людські, матеріальні та фінансові, а також дослідження, оцінка, моніторинг та спостереження, технології, інша інформація) [15]. Тобто, здоров'я як медико-соціальна категорія виступає в якості багатовимірної моделі, що охоплює своїм змістом: 1) надскладну систему взаємодії генетики, способу життя та навколишнього середовища; 2) соціально-економічні умови та культурні традиції; 3) надання послуг та програм з охорони здоров'я, забезпечення належного доступу до них та користування ними.

У контексті викладеного медичний аспект забезпечення права людини на здоров'я в умовах пандемії виражається у швидкому реагуванні на зміну факторів та максимальній мобілізації всіх наявних ресурсів і вчиненні невідкладних, а іноді і агресивних дій, спрямованих на: 1) запобігання швидкому розповсюдженню інфекції, до числа яких слід віднести раннє виявлення, ізоляцію (зокрема карантинні заходи), особисту гігієну, соціальне дистанціювання, відстеження контактів, вакцинацію та належне інформування населення; 2) подолання хвороби, тобто розробку та впровадження в національні протоколи лікування ефективних ліків, що дозволяють подолати інфекцію. Зрозуміло, що останнє вимагає часу та значних матеріальних витрат, внаслідок чого, виходячи з умов екстремальної ситуації, система охорони здоров'я першочергово зосереджується на вирішенні поточних проблем, викликаних пандемією, з тим щоб зменшити навантаження на медичні заклади і забезпечити кожній людині право на здоров'я та належний рівень медичного обслуговування, що відповідає загальнолюдським цінностям та міжнародним стандартам у цій сфері.

З позиції юриспруденції поняття здоров'я отримує інше змістовне наповнення. Так, аналізуючи здоров'я як правову категорію, Б. О. Логвиненко розуміє його як конституційно визначену соціальну цінність, що відображає стан належного нехворобливого функціонування органів та систем, організму людини у

цілому, відтворює фактичну реальну можливість особи реалізовувати на практиці свої права [16]. І хоча такий підхід представляється дещо вужчим відносно визначення здоров'я, запропонованого ВООЗ, його значимість зумовлюється визнанням цінності здоров'я та його визначального характеру (як медико-соціальної категорії) для реалізації інших прав людини. Останнє в умовах пандемії набуває особливого значення, оскільки стан нездоров'я (хвороби) та його шкідливі наслідки призводять до зменшення можливостей (здатностей) людини реалізувати свої права (наприклад, у випадку отримання інвалідності) або навіть до припинення будь-яких прав внаслідок смерті.

Відповідно юридичний аспект забезпечення прав на здоров'я в умовах пандемії полягає у застосуванні додаткових (у порівнянні зі звичайною ситуацією), навіть надзвичайних засобів для збереження життя і здоров'я населення, що, зокрема, виражається у встановленні певних обмежень та заборон. Варто визнати, що першою реакцією в світі на стрімке поширення хвороби COVID-19 стало розгублення, внаслідок чого дії урядів не мали системного характеру і полягали у вжитті заходів, які, насамперед, були спрямовані на переривання ланцюгу передачі інфекції шляхом ізоляції кожної людини (що загалом узгоджується з медичними вимогами). Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.2020 р. № 255 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» було запроваджено низку заборон [17]. Дійсно, такі заходи, як заборона відвідування навчальних закладів і перебування в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, заборона масових зустрічей, самоізоляція та закриття кордонів при належному рівні дотримання дозволили запобігти вибуховому розповсюдженню вірусу та зменшити негативні наслідки. Водночас деякі зі встановлених заборон не мали належного обґрунтування і були вкрай негативно сприйняті суспільством, наприклад, заборона на відвідування парків, скверів, зон відпочинку, лісопаркових та прибережних зон або заборона відвідування спортивних майданчиків. Крім того, парадоксальність ситуації полягає в тому, що введення певних обмежень з метою захисту здоров'я населення в результаті призводило до обмеження права окремої людини на здоров'я. Так, спеціалісти зазначають, що в умовах пандемії найбільшого втручання та обмеження зазнають, зокрема, право на повагу до приватного життя, право на свободу та особисту недоторканність, право громадян на свободу пересування, право доступу до медичної допомоги [18]. Прикладом порушення останнього можна визнати заборону проведення закладами охорони здоров'я планових заходів з госпіталізації, крім випадків, які потребують негайного вирішення або становлять загрозу життю людини. Міжнародний досвід також засвідчує, що реакція держав на COVID-19 надто часто призводила до перешкод і порушень в сфері забезпечення права людини на

життя та найвищий досяжний рівень здоров'я [19, с. 9]. Відсутність системного підходу, необґрунтованість певних обмежень, коли єдиною аргументацією щодо їх запровадження проголошувався захист здоров'я населення без доведення їх реальної необхідності та дієвості, призвели до негативних наслідків в сфері реалізації прав і свобод людини, результатом чого стало протиставлення останнього іншим правам і свободам людини. Яскравою ілюстрацією такого протиставлення стала масова вакцинація населення, яка багатьма була сприйнята як посягання на особисту свободу та недоторканність.

Вакцинація (щеплення, активна / пасивна імунізація), яка представляє собою створення штучного імунітету у людини до певних інфекційних хвороб шляхом введення вакцини чи імуноглобуліну [20; 21], є доволі ефективним та безпечним способом захисту від найнебезпечніших інфекцій, встановлення контролю над ними (прикладом чого є правець, віспа, поліомієліт). В спеціальній літературі вказується на непередбачувані еволюційні зміни вірусу COVID-19 в процесі його адаптації до нових видових хазяїв при формуванні нової паразитарної системи і неможливість чітких прогнозів щодо вираженої сезонності цієї інфекції найближчим часом [22, с. 39–40], і, як наслідок, швидкого подолання пандемії. Саме тому вакцинація на основі прозорих протоколів і процедур, які поважають права людини, має пріоритет серед засобів подолання пандемії, оскільки дозволяє зменшити резервуар вірусу, знизити захворюваність і, головне, смертність. Слід визнати, що рівень розвитку науки та технологій, а також об'єднанні зусилля міжнародних організацій та країн світу зумовили відносно швидку розробку та тестування вакцин від COVID-19, що дозволило розпочати широку програму імунізації населення від цієї хвороби. Одночасно в світі поширився «антивакцинаторський» рух, який користуючись низькою обізнаністю населення, розгубленістю і страхом людей перед хворобою та її наслідками, використовуючи соціальні мережі, різноманітні месенджери розповсюджував неправдиву та оманливу інформацію у вигляді чуток, теорій змови, відвертих міфів, результатом чого стали недовіра та панічні настрої з боку значної частини суспільства до такого засобу подолання пандемії, як вакцинація. Загалом пандемія COVID-19 від свого початку продемонструвала незахищеність населення перед поширенням «фейків», що негативно впливають на базові цінності суспільства, зокрема на реалізацію права на здоров'я, оскільки відсутність доступу до достовірної, об'єктивної, заснованої на наукових доказах інформації, недостатній рівень знань, низький рівень культури здоров'я обмежує здатність людей приймати виважені та обґрунтовані рішення щодо власного здоров'я та власної відповідальності не лише перед собою, а і перед іншими. Достатньо глибокий аналіз правового регулювання обов'язкової вакцинації як засобу забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя був проведений О. І. Гуцуляк [23].

Загалом підтримуючи позицію авторки та висунуті нею пропозиції, в тому числі і окреслені напрями удосконалення законодавства, які спрямовані на позитивні зрушення в цій сфері, слід визнати, що досвід пандемії COVID-19 проілюстрував неможливість вирішення цих проблем лише змінами в законодавстві, посиленням юридичної відповідальності або встановленням певних заборон. Досвід України в цій сфері далекий від ідеалу, оскільки слід визнати провал інформаційної кампанії щодо вакцинації, яка в більшості випадків зводилася до спростування аргументів «антивакцинаторів», що призвело до втрати часу та значних втрат серед населення. І це знов доводить, що така діяльність повинна здійснюватися «на випередження», а не бути лише реакцією на виклики екстремальної ситуації. Варто визнати, що пандемія вдарила по всіх слабких місцях в системі забезпечення права людини на найвищий рівень здоров'я, тим самим як «лакмусовий папірець» продемонструвавши всі вади існуючої системи відносин та цінностей у цій сфері. Саме тому, нагальною потребою сьогодення є розробка загальнодержавної комплексної програми формування належної культури здоров'я, що сприяло б вирішенню проблем в сфері забезпечення права людини на його найвищий рівень. Одним з основних напрямів цієї програми повинно стати проведення виховних та роз'яснювальних заходів, з тим, щоб сформувати відповідальне ставлення кожної людини до власного здоров'я (як медико-соціальної категорії), що виражається в його підтриманні та збереженні. Це, насамперед, переконання та стимулювання населення щодо необхідності профілактики (в т. ч. шляхом вакцинації), своєчасного обстеження, зміцнення власного здоров'я. Поряд з цим необхідно формувати ціннісне ставлення кожної людини не лише до власного здоров'я, а і до здоров'я оточуючих, оскільки визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю забезпечується не лише наявністю відповідних обов'язків у держави щодо створення умов реалізації та захисту останніх, а і відповідальним ставленням кожної людини до своєї власної поведінки на основі принципу «Права і свободи кожного закінчуються там, де починаються права і свободи іншого». Необхідно, щоб у свідомості кожної людини були сформовані стійкі правові установки, що її власна правова свобода не є безмежною і пріоритетною, у порівнянні з правами інших, і, якщо вона становить загрозу правам інших осіб, вона може і повинна зазнавати обмеження.

Зі свого боку встановлення обмежень прав і свобод людини повинно відповідати Сіракузьким принципам тлумачення обмежень та відступлень від положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1985), згідно з якими прагнення захистити здоров'я населення може слугувати підставою для обмеження певних прав. Заходи, які для цього застосовує держава, можуть бути спрямовані безпосередньо на запобігання захворювання, або загрози фізич-

ному здоров'ю, або на забезпечення догляду за хворими чи постраждалими. Однак вдаватися до таких надзвичайних заходів держава може лише у випадках виключної та дійсної чи неминучої небезпеки, що загрожує життю нації, тобто у випадку загрози, яка: 1) зачіпає все населення та або всю, або частину території держави; 2) є загрозою для фізичного здоров'я населення [24]. При цьому, виходячи зі змісту документа головними вимогами до будь-яких заходів, що вживаються державою для захисту населення та обмежують права і свободи людей, є законність, обґрунтованість, пропорційність та тимчасовість. Дотриманням цих принципів забезпечується зворотній зв'язок, коли вже права людини виступають універсальною та юридично обов'язковою основою для запобігання загрозам здоров'ю населення, контролю над ними, а також захисту права людини на здоров'я.

Висновки. Отже у процесі дослідження проведено аналіз основних підходів до визначення поняття та змісту здоров'я, на підставі якого уточнено його характеристики як медико-соціальної та правової категорії. Конкретизовано співвідношення права людини на здоров'я з іншими правами людини в умовах пандемії та визнано хибність їхнього протиставлення один одному. Доведено, що зв'язок між ними має надскладний характер, що характеризується їхнім взаємовпливом та взаємообумовленістю. Зроблено висновок, що здоров'я є надважливою умовою здатності людини реалізовувати інші права і свободи, а права людини є основою для запобігання загрозам здоров'ю населення, контролю над ними, а також захисту права людини на здоров'я. Уточнено основні засоби забезпечення права на здоров'я в умовах пандемії. Звернено увагу, що медичні заходи спрямовані, насамперед, на 1) запобігання швидкому розповсюдженню інфекції; 2) подолання хвороби. Юридичний аспект забезпечення права на здоров'я в умовах пандемії у використанні додаткових (у порівнянні зі звичайною ситуацією), навіть надзвичайних засобів для її подолання та збереження життя і здоров'я населення. Окремо наголошується на необхідності розробки загальнодержавної комплексної програми формування належної культури здоров'я. Першочерговим завданням в межах цієї програми повинно бути проведення виховних заходів, спрямованих на формування високого рівня культури та свідомості як окремих осіб, так і суспільства загалом. В контексті викладеного це дозволить вирішити проблему підвищення рівня довіри до дій держави, зокрема щодо проведення вакцинації, зростання індивідуальної та колективної відповідальності, що приведе до зменшення обмежень прав і свобод людини, рівня «стресовості» суспільства і, як наслідок, прискорить подолання пандемії та повернення суспільства до нормального життя.

Список використаних джерел:

1. Archived: WHO Timeline – COVID-19. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19>
2. Pashkov V. M. Immunoprophylaxis in Healthcare: Human Rights Context. *Socrates*. 2018. № 2(11). P. 9–18.
3. Блашук Т. Право на медичну допомогу та його реалізація в умовах пандемії COVID-19. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 5–12.
4. Arimany-Manso J., Martin-Fumadó C. Aspectos médico-legales derivados de la pandemia de la COVID-19. *Medicina Clinica (Barc)*, 2020. Vol. 155 (Issue 8). P. 344–346. URL: <https://doi.org/10.1016/j.medcli.2020.06.010>
5. Palkova, K., Jansons, J. Grasis, J. COVID-19: Impact on Human Rights from the healthcare perspective in the case of patients triage. *Wiadomosci Lekarskie*. 2021. Vol. 74 (ISSUE 8). P. 1894–1899.
6. Словник української мови: в 11 т. Т. 6: П-Поїти / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка. 1975. 832 с.
7. Morens D. M., Folkers G. K., Fauci A. S. What is a pandemic? *The Journal of Infectious Diseases*. 2009. 200(7). P. 1018–1021.
8. Луканова В. В. Пандемія як антисистема: аналіз конститутивних аспектів. *ГРАНІ*. 2018. Т. 21. № 11. С. 86–93.
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (Зі змінами).
10. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. United Nations: 1966 Dec. 16. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>
11. European Social Charter: Council of Europe, Turin, 18 Oct. 1961. URL: <https://rm.coe.int/168006b642>
12. Цимбалюк С. Сучасні підходи до характеристики терміна «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2016. № 4(36). С. 88–94.
13. Constitution of the World Health Organization: the International Health Conference 22.07.1946. URL: <https://www.who.int/about/governance/constitution>
14. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-ХІІ від 19.11.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19. (Зі змінами).
15. What is health? Australian Institute of Health and Welfare 2016. Australia's health 2016. Australia's health series no. 15. Cat. no. AUS 199. Canberra: AIHW. URL: <https://www.aihw.gov.au/getmedia/ca0b4c1b-a675-472e-942d-06774c058d27/AH16-1-1-what-is-health.pdf.aspx>
16. Логвиненко Б. О. Здоров'я як правова категорія: до постановки питання. *Forum Prava*. 2017. № 5. С. 230–235. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/230-235-2017-5-36-.pdf>
17. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: Постанова Кабінету Міністрів України № 255 від 02.04.2020 р. *Урядовий кур'єр*. 04.04.2020. № 65.
18. Криворот В., Мартиненко А. Втручання в права людини під час пандемії. *Юридична газета online*. 27.03.2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vtruchannya-v-prava-lyudini-pid-chas-pandemiyi.html>
19. Human Rights Dimensions of the COVID-19 Pandemic: Background paper 11 by Judith Bueno de Mesquita, Anuj Kapilashrami, & Benjamin Mason Meier Commissioned by The Inde-

pendent Panel for Pandemic Preparedness and Response. May 2021. URL: <https://theindependentpanel.org/wp-content/uploads/2021/05/Background-paper-11-Human-rights.pdf>

20. Порядок здійснення фармаконагляду: Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 898 від 27.12.2006 р. (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України № 996 від 26.09.2016 р.). *Офіційний вісник України*. 2017. № 2, С. 196. Ст. 51.
21. Календар профілактичних щеплень в Україні: Затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 595 від 16.09.2011 р. (у редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я України № 551 від 11.08.2014 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text>
22. Задорожна В. І. Молекулярно-епідеміологічні аспекти SARS-CoV-2. *Інфекційні хвороби*. 2021. № 1(103). С. 32–44.
23. Гуцуляк О. І. Правове регулювання обов'язкової вакцинації як засобу забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. *Публічне право*. 2020. № 4(40). С. 50–61.
24. Siracusa principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights: The United Nations, Economic and Social Council, UN document E/CN.4/1985/4, Annex (1985). URL: <https://undocs.org/en/E/CN.4/1985/4>

References:

1. World Health Organization (2020 April 27) Archived: WHO Timeline – COVID-19. URL: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19>
2. Pashkov V. M. (2018). Immunoprophylaxis in Healthcare: Human Rights Context. *Socrates*, № 2(11), p. 9–18.
3. Blashchuk T. (2020). Pravo na medychnu dopomohu ta yoho realizatsiia v umovakh pandemii COVID-19. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo*, 11, S. 5–12.
4. Arimany-Manso J., & Martin-Fumadó C. (2020). Aspectos médico-legales derivados de la pandemia de la COVID-19. *Medicina Clinica (Barc)*, Vol. 155 (Issue 8), P. 344–346. <https://doi.org/10.1016/j.medcli.2020.06.010>
5. Palkova, K., Jansons, J. & Grasis, J. (2021). COVID-19: Impact on Human Rights from the healthcare perspective in the case of patients triage. *Wiadomosci Lekarskie*, Vol. 74 (ISSUE 8). P. 1894–1899.
6. Slovník ukraïnskoi movy: v 11 t. T. 6: P-Poity. 1975 / redkol.: I. K. Bilodid ta in. Kyiv: Naukova dumka. 832 s.
7. Morens D. M., Folkers G. K., & Fauci A. S. (2009). What is a pandemic? *The Journal of Infectious Diseases*, 200(7). P. 1018–1021.
8. Lukanova V. V. (2018). Pandemiia yak antysystema: analiz konstytutyvnykh aspektiv. *HRANI*, Tom 21, 11, S. 86–93.
9. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, № 3, St. 141. (Zi zminamy).
10. United Nations. (1966 Dec. 16). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>
11. Council of Europe. (1961 Oct. 18). European Social Charter. <https://rm.coe.int/168006b642>
12. Tsymbaliuk S. (2016). Suchasni pidkhody do kharakterystyky termina «zdorovia». *Fizychne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*, 4 (36). S. 88–94.
13. International Health Conference. (1946 July 22). Constitution of the World Health Organization. <https://www.who.int/about/governance/constitution>

14. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy № 2801-XII vid 19.11.1992 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1993, № 4, St. 19. (Zi zminamy).
15. Australian Institute of Health and Welfare. (2016). What is health? Australia's health 2016. Australia's health series no. 15. Cat. no. AUS 199. Canberra: AIHW. URL: <https://www.aihw.gov.au/getmedia/ca0b4c1b-a675-472e-942d-06774c058d27/AH16-1-1-what-is-health.pdf.aspx>
16. Lohvynenko B. O. (2017). Zdorovia yak pravova katehoriia: do postanovky pytannia. *Forum Prava*, 5, S. 230–235. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/230-235-2017-5-36-.pdf>
17. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 bereznia 2020 r. № 211: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 255 vid 02.04.2020 r. *Uriadovyi kurier*, 04.04.2020. № 65.
18. Kryvorot V., & Martynenko A. (2020). Vtruchannia v prava liudyny pid chas pandemii. *Yurydychna hazeta online*. 27.03.2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vtruchannya-v-prava-lyudini-pid-chas-pandemiyi.html>
19. Background paper 11 by Judith Bueno de Mesquita, Anuj Kapilashrami, & Benjamin Mason Meier. Commissioned by The Independent Panel for Pandemic Preparedness and Response (2021). Human Rights Dimensions of the COVID-19 Pandemic. May. URL: <https://theindependentpanel.org/wp-content/uploads/2021/05/Background-paper-11-Human-rights.pdf>
20. Poriadok zdiisnennia farmakonahliadu: Zatverdzheno Nakazom Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 898 vid 27.12.2006 r. (u redaktsii nakazu Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 996 vid 26.09.2016 r.). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2017. № 2, S. 196. St. 51.
21. Kalendar profilaktychnykh shchepren v Ukraini: Zatverdzheno Nakazom Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 595 vid 16.09.2011 r. (u redaktsii Nakazu Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 551 vid 11.08.2014 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text>
22. Zadorozhna V. I. (2021). Molekuliarno-epidemiolohichni aspekty SARS-CoV-2. *Infektsiini khvoryby*, 1(103), S. 32–44.
23. Hutsuliak O. I. (2020). Pravove rehuliuвання oboviazkovoї vaksynatsii yak zasobu zabezpechennia sanitarno-epidemichnoho blahopoluchchia. *Publichne pravo*, 4(40), S. 50–61.
24. United Nations. (1985). Siracusa principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights: Economic and Social Council, UN document E/CN.4/1985/4, Annex (1985). URL: <https://undocs.org/en/E/CN.4/1985/4>

Iryna V. Stadnik, Yelizaveta A. Stadnik. The human right to health in a pandemic condition: certain medical and legal aspects. The article is devoted to the study of certain medical and legal aspects of the human right to health in a pandemic. The purpose of the article is to summarize the main problems in the field of ensuring the human right to health in a pandemic, to justify the directions and means of solving them based on the use of a comprehensive medical and legal approach. The notion of a pandemic as an extreme situation, which is manifested in a significant and rapid territorial spread in the world (countries, continents) of an outbreak of a dangerous infectious disease caused by a new infectious agent (or a new strain already known). An analysis of the main approaches to defining the concept and con-

tent of health, based on which its characteristics as a medical, social and legal category. The correlation of the human right to health with other human rights in a pandemic is concretized and their falsity is opposed. It is proved that the connection between them is extremely complex, characterized by their interaction and interdependence. It is concluded that health is an essential condition for the ability of a person to exercise other rights and freedoms, and human rights are the basis for preventing, controlling and controlling the health of the population, and protecting the human right to health. The main means of ensuring the right to health in a pandemic have been clarified. It is noted that medical measures are aimed primarily at: 1) preventing the rapid spread of infection; 2) overcoming the disease. The legal aspect of ensuring the right to health in a pandemic in the use of additional (compared to the usual situation), even emergency means to overcome it and save the lives and health of the population. Special emphasis is placed on the need to develop a comprehensive national program for the formation of an appropriate culture of health, including in emergencies (including pandemics). The priority task within this program should be to carry out educational activities, through educational activities, propaganda (agitation), in order to form a high level of culture and consciousness of both individuals and society as a whole, as well as a responsible attitude of a person to his own health and the health of others.

Keywords: *health, human right to health, pandemic, COVID-19, vaccination.*